

Іванченко Є.А.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри вищої математики

та інформаційних технологій,

Одеський інститут фінансів УДУФМТ

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ПІДГРУНТЯ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕГРАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті обґрунтовано використання синергетичного підходу до побудови системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

In the article the use of the sinergetical approach to the construction of the system of integrativ professional preparation of future economists is grounded.

У сучасній філософській і педагогічній літературі багато досліджень присвячено різним аспектам модернізації освіти. Головна суперечність, що є загальною для всіх освітніх систем, на думку В. Лутая, є взаємодія між двома протилежними тенденціями до збільшення ролі чи загальних обов'язкових вимог суспільства до освітньої діяльності («суспільне «треба»»), чи, навпаки, до обмеження цих вимог, тобто збільшення ролі вільного вибору будь-якими суб'єктами освітньої діяльності (зокрема, «учнівське «бажаю»»). Причому, оскільки освіта завжди була і є найважливішою атрибутивною функцією суспільної діяльності, то й головну суперечність освіти треба розглядати як прояв головної суспільної суперечності [1]. Суть цієї суперечності М. Грушевський сформулював як боротьбу («конкуренцію») двох визначальних протилежних тенденцій. Перша – це намагання максимально задовольнити інтереси певного суб'єкта: частково-індивідуалістична тенденція. Друга тенденція спрямована на задоволення більш загальних щодо певного суб'єкта суспільних інтересів – колективістична.

Стан розв'язання головної суспільної і освітянської суперечності в наш

час має певні специфічні особливості: колективістична тенденція досягла рівня, на якому відбувається глобалізація діяльності всього людства, виникли загальнолюдські інтереси (насамперед – економічні), що почали відігравати важливу роль у виборі діяльності всіма соціальними суб'єктами; найгостріші суперечності між різними соціумами та між природою і людьми стало неможливим вирішувати шляхом антагоністичних методів, бо головним на сьогодні є досягнення миру між ними. Отже, загострення глобальних проблем потребує розроблення нових підходів до розв'язання цих суперечностей, найшвидшого впровадження теоретичних підходів у практику створення освітніх систем та пошуку методів їхнього аналізу. Цим обумовлена **актуальність статті**.

Багато сучасних учених вважає, що найважливішим здобутком сучасної науки є теорія розвитку складних і дуже складних відкритих систем – синергетика. На думку С.П. Курдюмова та Є.І. Князевої синергетика – це нова наукова парадигма, що породжує революцію більш глибоку та масштабну, ніж наукова революція початку ХХ століття, котра почалась з теорії відносності та квантової механіки. Підґрунтям синергетики є ідеї системності або цілісності світу та наукового знання про нього, загальності закономірностей розвитку об'єктів усіх рівнів матеріальної та духовної організації, нелінійності розвитку, глибинного взаємозв'язку хаосу та порядку [2]. В ній розкриваються і загальні закономірності функціонування та розвитку складних систем, від фізичних і до сучасних суспільних, і специфічні закономірності кожної галузі реального світу та людської діяльності, в тому числі й освітньої. І що особливо важливо – закономірності переходу нижчих форм самоорганізації цих систем у вищі в їх історичному та часовому розвитку.

Якщо виходити із синергетичного бачення соціальної реальності світу як реальності фазового переходу від однієї сталої упорядкованості до наступної, переходу, що пов'язаний із руйнацією, хаотизацією та становленням нового порядку, можна зрозуміти особливості нових сенсів і стратегічних можливостей освіти [3]. Тому І. Пригожин, як один із засновників цієї науки, вважав, що саме узагальнення системи закономірностей синергетики може відіграти роль нової філософії виживання людства, розв'язання його найгостріших суперечностей [1]. Таким чином, розв'язавши суперечності суспільства, стане можливим вирішити проблеми й в освіті, адже раніше ми зазначили, що головну проблему освіти треба розглядати як прояв головної суспільної проблеми. Також відзначимо, що розв'язання проблеми підготовки кадрів, в свою чергу, дасть змогу змінити ситуацію в суспільстві.

Синергетичне осмислення освітніх процесів здійснюють Ю. Бех, В. Буданов, Л. Горбунова, І. Добронравова, А. Євтодюк, І. Єршова-Бабенко, Г. Коломієць, Н. Кочубей, В. Лутай та ін. Праці зазначених дослідників створюють теоретико-методологічний контекст для подальшого вивчення освітніх проблем, до яких належить і питання створення системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

Незважаючи на певні доробки стосовно використання синергетики у вирішенні актуальних задач педагогіки, виникає питання про доцільність інтеграції синергетики та педагогіки, або про передчасність такої інтеграції. Як аргумент О.М. Дахін пропонує дати відповіді на такі питання: 1) чи може педагогіка самостійно осмислити нові реалії педагогічної практики ХХІ століття? 2) чи потрібна модернізація апарату теорії педагогіки за рахунок термінів синергетики? 3) чи можна, зіставляючи педагогічні висновки із загальними висновками теорії відкритих систем, визначити закономірності та загальні риси, які притаманні всім відкритим системам, незалежно від природи явищ [4].

Розглядаючи зазначені питання, автор робить висновок, що методологія синергетики якнайкраще підходить до вивчення освітніх систем, які є відкритими, нелінійними, нерівноважними, динамічними соціокультурними системами [4].

Традиційно до дослідження систем використовується системний підхід (Горбунова Л.С., Лігоцький А.О., В.М. Садовський, Семенов О.М., Семиченко В.А. та ін.), під яким, зокрема М.І. Д'яченко та Л.О. Кандибович, розуміють методологічний принцип, який за своїм місцем в ієрархії рівнів методології науки виступає як ланка, що зв'язує філософську методологію і методологію спеціальних наук [5]. Названий підхід дає змогу вивчати системи взагалі, та педагогічні системи зокрема, у стані їхньої усталеності, але втрачає свою актуальність в особливі моменти існування будь-якої системи, які характеризуються неусталеним станом, не дозволяє досліджувати системи та прогнозувати їх поведінку в переламних точках (точках біфуркації), вивчати здатність системи до самоорганізації. А саме в таких умовах існує сьогодні система освіти, котра зазнала суттєвих змін, одна з яких полягає у появі ринку освітніх послуг та ринку праці, що створює постійний збурюючий та дисипативний вплив на систему освіти взагалі, та систему професійної підготовки майбутніх економістів зокрема.

Отже, не знижуючи значущості системного підходу до побудови системи професійної підготовки майбутніх економістів, вважаємо його недостатнім та погоджуємося з точкою зору авторів, які пропонують

використовувати до дослідження освітніх систем синергетичний підхід, адже, як зазначає З.Н. Курлянд, синергетичний підхід має загальнонауковий характер, оскільки усі складні системи, що розвиваються, мають властивість синергії [6], яка виявляється, зокрема, в якісній оцінці інформації; в розвитку системи, що протікає як самоорганізація під впливом соціальних, політичних та особистісних вимог до професійної підготовки фахівців тощо. Таким чином, *метою статті* є обґрунтування використання синергетичного підходу до побудови системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

Систему інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (СІПП МЕ) ми визначаємо як динамічну, цілеспрямовану, неврівноважену, відкриту, нелінійну систему, яка може бути як керованою, так і самоорганізуючою, відповідну попитам сучасного ринку праці, здатну мобільно реагувати на зміни в політичній, економічній та соціальній ситуації, в освіті, передбачати перспективний розвиток спеціальності, тобто складну систему в її створенні та розвитку, до побудови якої можна застосовувати синергетичний підхід. Але виникає слушне питання, чи дійсно система інтегративної професійної підготовки є такою, як зазначено у визначенні. Обґрунтуємо наше припущення, зіставивши ознаки складної системи з ознаками системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів є *динамічною*. Такою її роблять ефекти нестационарності, викликані необхідністю пристосування до реалій сучасного соціального світу. Діяльності економіста притаманний динамізм, адже зміни в законодавстві, соціальній, політичній, економічній ситуації, виникнення нових технологій відбуваються майже безперервно. Отже, професійна підготовка має також постійно вдосконалюватися.

Глобалізоване інформаційне суспільство впливає на систему професійної підготовки на поверховому рівні, змінюючи зовнішні характеристики, і на глибинному рівні, змінюючи внутрішні структурні параметри. Для стабільного розвитку необхідно, щоб зовнішні впливи середовища мали відповідати процесам всередині самої системи [7].

Однією з парадигм, на які спирається науковий світогляд, є синергетика. Вона вивчає кількісні та якісні зміни, а також ефекти випадковості, нестационарності і саморозвитку в природному і соціальному бутті [7]. Отже, використання синергетичного підходу з боку динамізму СІПП МЕ є виправданим.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів є *цілеспрямованою*, що в принципі обумовлено її динамічністю. Засновник кібернетики Н. Вінер зазначав, що дія чи поведінка припускає трактування як спрямованість на досягнення деякої мети, тобто деякого кінцевого стану, при якому об'єкт вступає в певний зв'язок у просторі та часі з деяким іншим об'єктом або подією. Тобто система виникає, формується та функціонує у відповідному напрямі для реалізації певних цілей [8, 49]. Мета визначається як зовнішнім середовищем, так і внутрішніми потребами суб'єкта. Мета має бути принципово досяжною, відповідати реальній ситуації та можливостям системи.

Мета системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів – формування компетентності економіста як всебічно розвиненої особистості (професіонала й людини), яка б змогла гармонійно поєднати свої особисті інтереси з груповими, державними, загальнолюдськими тощо. Отже, і ця ознака складної системи для СІПП МЕ виконана.

Зауважимо, що існуюча система професійної підготовки майбутніх економістів також є цілеспрямованою, однак саме мета суттєво відрізняє її від запропонованої нами. Існуюча система професійної підготовки акцентує увагу на функціональних характеристиках майбутніх фахівців та не враховує великий шар надпрофесійних знань, які є необхідними для діяльності та існування в нашому мінливому та суперечливому світі, жертвує здібностями, індивідуальною своєрідністю особистості тощо на користь спеціальних навичок. Натомість наша система визнає паритетний характер відносин між професійним та особистісним становленням фахівця за рахунок формування компетентності економіста як професіонала та людини.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів є *неврівноваженою*. Така нерівноваженість пов'язана з адаптацією до оточуючого середовища (система вимушена змінювати свою структуру, щоб пристосуватися до мінливих умов ринку освітянських послуг та відповідати вимогам ринку праці). Відповідність між ознаками нерівноваженої системи та ознаками системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів наведено у таблиці.

Таблиця

Відповідність між ознаками нерівноваженої системи та ознаками системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів

Ознаки невірноваженої системи	Ознаки СІПІ МЕ
1. Реакція на зовнішні умови.	Адаптація до ринку праці, ринку освітніх послуг, вимог студентів тощо.
2. Випадковість поведінки, її незалежність від початкових умов та залежність від передісторії.	<p>Поведінка будь-якого соціального суб'єкта в його цілеспрямованій діяльності зумовлена, насамперед, наявністю дії хаотичного начала, а тому неможливим є точний збіг розумового передбачення результату будь-якої діяльності в синергетичних системах з реальним результатом [1].</p> <p>Створення та розвиток системи суттєвим чином залежить від політичних, економічних та соціальних умов у державі й світі.</p> <p>Система формує новий менталітет та створює передумови появи нових суспільних відносин.</p> <p>Замість однієї загальної траєкторії, згідно особистісно орієнтованого підходу, вибудовується множина індивідуальних траєкторій розвитку майбутніх економістів (введення індивідуальних навчальних планів студента). Отримання інформації зворотного зв'язку стає неперервним процесом, який з'єднує діагностику з прогнозуванням, отже, поведінка системи не залежить від вихідних умов.</p> <p>Бажані зміни системи із заздалегідь заданою ймовірністю досягаються шляхом впливу на неї.</p>
3. Приплив енергії створює в системі порядок, тим самим зменшуючи її неоднорідність.	Приплив інформації забезпечує виконання вимог роботодавців, пов'язаних з урахуванням особливостей ринку праці, які багато в чому однорідні для кожної конкретної соціальної ситуації, щодо складу компетентності економіста, що забезпечує стабільність та ефективність функціонування системи.
4. Наявність переломної точки у розвитку системи (точки біфуркації).	<p>Чутливість до змін: наявність переламних моментів розвитку суспільства призводить до необхідності змін у системі. При цьому у системи є вибір шляху її розвитку.</p> <p>Система в критичному стані: велика кількість фахівців не може знайти застосування на ринку праці завдяки відсутності професійних компетенцій, що не сформовані у процесі навчання.</p> <p>Відсутність усталеної законодавчої бази.</p>
5. Структурування системи таким чином, що кожна структурна	Всі частини системи узгоджені між собою Галузевим стандартом вищої освіти,

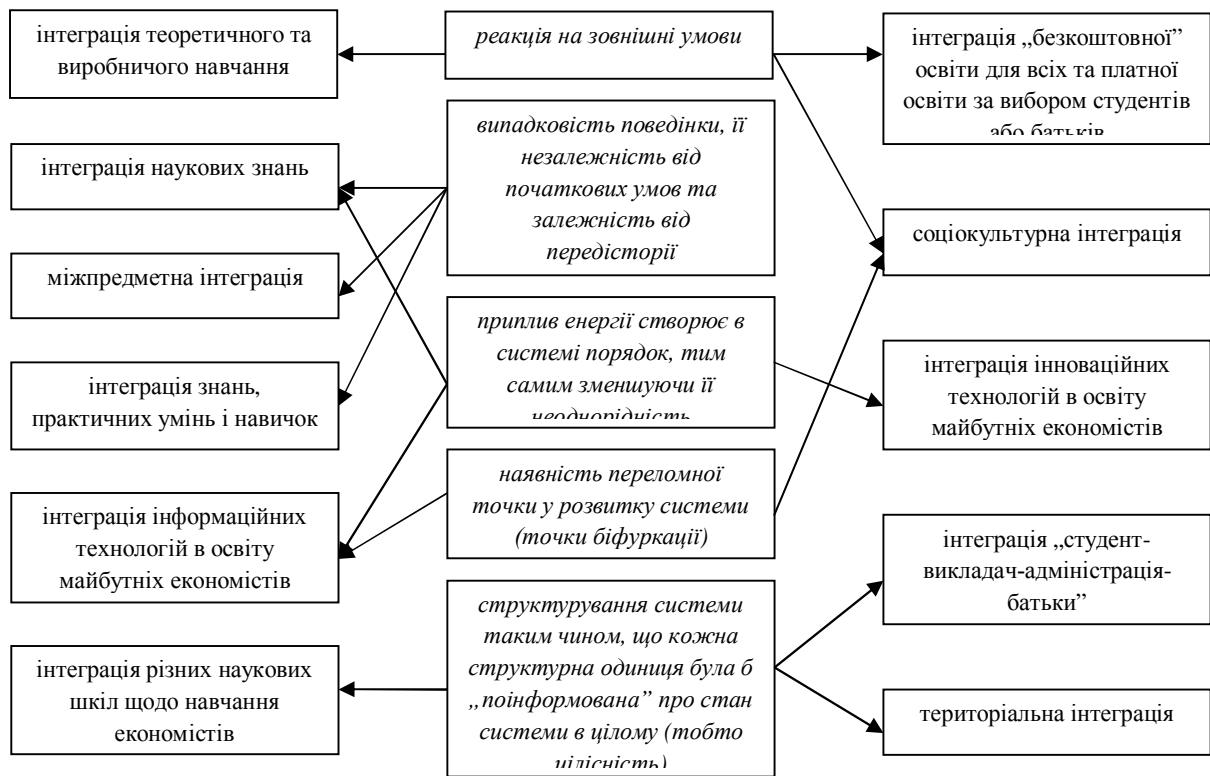
одиниця була б «поінформована» про стан системи в цілому (тобто цілісність).	навчальними планами, вимогами ринку праці тощо.
--	---

Дані таблиці свідчать про відповідність системи інтегративної професійної підготовки ознакам неврівноваженої системи.

Важливим в межах нашого дослідження є зіставлення ознак неврівноваженої системи з видами інтеграції ІПП МЕ (див. рис.), що дає підстави характеризувати СІПП МЕ як неврівноважену систему.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів є *відкритою*. Такою її роблять: інтеграція інформаційних технологій, які перетворилися з додаткових технічних засобів на метамову, за допомогою якої вся культура описує саму себе; інтеграція інноваційних технологій, які надають можливість проводити навчально-дослідні проекти між студентами різних країн, інтегрувати досвід різних наукових шкіл щодо навчання економістів тощо; інтеграція «безкоштовної» освіти для всіх та платної освіти за вибором студентів або батьків, яка дозволяє залучити до економічної освіти студентів із різних соціальних верств населення; інтеграція «студент–викладач–адміністрація–батьки» підіймається на нову сходинку та робиться неперервною, без географічної присутності учасників в одному місці.

Таким чином, відкритість збільшує творчий потенціал особистості майбутнього економіста для вільних і усвідомлених дій, цілісного відкритого сприйняття і усвідомлення світу.

**Рис. Зіставлення ознак невірноваженої системи з видами інтеграції ІПП
МЕ**

З іншого боку, синергетична теорія виходить з того, що розвиток і самореалізація особистості можливі лише у відкритих системах, в яких відбувається безперервний інформаційний кругообіг [9, 8]. Враховуючи це, важливим є включення системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів у єдиний інформаційний процес, розвиток відкритого інформаційного і освітнього простору.

У відкритому світі спеціаліст галузі економіки та фінансів як особистість виступає основою економічних та суспільних зв'язків. Складність і різноманітність завдань, що має виконувати економіст у своїй професійній діяльності потребують індивідуальної ініціативи та індивідуального різноманіття. Тому вільне становлення особистості є основною умовою функціонування названої системи професійної підготовки, а отже, робить правомірним застосування синергетичного підходу до побудови такої системи.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів є **нелінійною**. Такою її роблять не тільки інтеграційні процеси в освітньому середовищі, нові види освітніх відносин – взаємодія, взаємокоординація,

співробітництво і співтворчість між основними учасниками освітнього процесу, а й соціокультурне буття, яке долає лінійну сталість традиційних структур, перетворюючись на нелінійне, динамічне, невірноважене, непередбачуване, повне нових можливостей та ризиків і небезпек.

До недавнього часу при навчанні фахівців використовувалася стратегія лінійності, як методологічного принципу експлікації соціокультурної реальності, що передбачає поступальність, чітку детермінацію, однобічну спрямованість змін. Вона виправдовує себе лише в помірних межах гомеостазу, поза яким виявляється хибною і небезпечною. Лінійність призводила до жорстких авторитарних відносин в системі «той, хто навчає – той, хто навчається», використання репродуктивних методів навчання, ранньої профорієнтації, створення спеціальних підручників. Увесь світ у свідомості того, хто навчався, був розділений на предмети, що порушувало цілісність сприйняття [9, 36].

На думку В. Буданова, сьогодні необхідно ввести превентивне навчання принципів життя в нестійкому, нелінійному світі [10, 302]. Нелінійність означає незбереження адитивності у процесі розвитку систем. Будь-яке явище розуміється як момент еволюції, як процес руху полем розвитку. Коли майбутній фахівець уявляє світ нелінійним, нестабільним, імовірнісним і мінливим, то професійна підготовка має відповідати такому світу, інакше ми будемо готувати фахівців для життя у світі, якого не існує.

Система професійної підготовки має враховувати й нелінійність людської особистості, навчати способам не тільки ефективного засвоєння знань, але й способам оптимального і спрямованого впливу на самого себе. Така професійна підготовка буде стимулювати прагнення до самовдосконалення і самоорганізації, створювати умови для відкритості освітньої системи до взаємодії з оточуючим середовищем.

У природознавстві очевидним лідером в дослідженні нелінійних процесів виступає синергетика, яка безпосередньо осмислює себе у якості концепції нелінійних динамік. Синергетика спрямована на подолання класичного лапласівського принципу детермінізму, відповідно до якого будь-яка зовнішня причина діє безпосередньо й однозначно визначає кінцевий результат впливу [11].

Таким чином, нами доведено, що система інтегративної професійної підготовки є нелінійною, та обґрунтована можливість використання синергетичного підходу з боку нелінійності системи.

Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів

може бути як керованою, так і самоорганізуючою. Для динамічного розвитку системи інтегративної професійної підготовки необхідна єдність керування та самоорганізації. Зазначена система (як і будь-яка інша освітня система) є самоорганізуючою системою, що розвивається. Керувати – означає знати закони цієї самоорганізації, будову самовідтворювальних структур, які утворюють систему.

Система складається з великої кількості складових (а наша система інтегративної професійної підготовки саме така, як і будь-яка освітня система), отже для її опису потрібно багато інформації. За традиційних підходів з цього становища виходять, використовуючи заміну опису окремих частин середніми показниками. У результаті різко та неминуче спадає інформативність, що, безперечно, негативно впливає на дослідження системи, знижує точність побудованих прогнозів тощо. О.М. Дахін, досліджуючи питання доречності залучення синергетики до педагогічних досліджень, зауважує, що синергетика частково допомагає вирішити проблему зниження інформативності за рахунок принципу підпорядкування, згідно з яким просторово-часові стани системи (тобто повний набір параметрів) цілком визначається параметрами порядку, які складаються зовнішнім керуванням [4] (керована СІПП МЕ).

Г. Хакен проводить паралель між параметрами порядку та ототожнює їхні дії з діями ляльководів, які змушують маріонеток рухатися (керована СІПП МЕ). А, між тим, те що відбувається в навчальному процесі, має суттєві відмінності, пов'язані з тим, що учасники освіти своїми колективними діями самі впливають на параметри порядку (самоорганізуюча СІПП МЕ). Таким чином, адміністрація, викладачі, тьютори визначають рух окремих частин системи, а окремі частини системи, в свою чергу, визначають дії параметрів порядку, що в синергетиці носить назву кругової причинності.

Ми приймаємо думку З.Н. Курлянд, яка наголошує, що складність самоорганізуючої системи полягає в тому, що залежність між компонентами системи може приводити до стрибка, який якісно перетворює систему, прискорюючи процес її розвитку [12, 44]. Унаслідок цього швидше досягається результат, оскільки процес отримує поштовх та спрямованість, вважає автор. У нашому випадку – це спрямованість системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів на діяльність у галузі економіки та фінансів в умовах невизначеності. З.Н. Курлянд наголошує, що процес розвитку системи прискорюється за рахунок зростання її складності [12, 44]. У нашому випадку складність підсилюється внаслідок інтегративності.

Успішна й ефективна взаємодія окремих синергетичних складових у цілому, на думку С.М. Ніколаєнко, дасть посилювальний позитивний ефект для динамічного розвитку всієї системи освіти і науки [13, 7]. Автор вважає, що розглядаючи кожну синергетичну складову, слід визначати ті спільні дії, які будуть стимулюючими факторами для власне складової та системи освіти в цілому. Для нашого дослідження стимулюючими факторами для системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів виступають визначені види інтеграції (див.рис.).

На думку Л.С. Горбунової, бачення системи вищої освіти як такої, що здатна до самоорганізації, дозволяє по-новому підійти до формування освітньої політики, зокрема, у відносинах держави і освіти. Тут головним є розуміння необхідності створення певного середовища, в якому можливе становлення освіти за бажаним для суспільства сценарієм самоорганізації [3]. Отже, нова роль держави полягає в зміні характеру управління з централізованого на децентралізоване, надання більшої автономії вищим навчальним закладам за рахунок створення сприятливих умов та надання необхідних стимулів.

На думку Г. Коломієць, відображенням процесу освітньої самоорганізації є інтеграція. Вона є об'єднанням в єдине ціле, впорядкуванням, структуруванням раніше неупорядкованих елементів системи. У процесі інтеграції зростають об'єм, частота, інтенсивність взаємодії між елементами системи, досягається її цілісність, стійкість, автономія та ефективність дій. Поява такої впорядкованості та узгодженості, на думку І. Пригожина, є основною ознакою переходу від простого до складного, причому під складністю розуміється рівень самоорганізації системи. З цієї точки зору, інтеграція є своєрідним стабілізаційним механізмом. Вона може розглядатися як виникнення суспільних кореляцій у невірніважених умовах, як узгоджене функціонування частин цілого.

Для здійснення процесу самоорганізації система повинна мати активну «енергетичну» основу – ініціативу до самовдосконалення і самоорганізації викладачів та студентів, вибір шляхів розвитку без здійснення тиску ззовні, «енергетичний» вихід – одержання емоційного задоволення від позитивних змін і результатів реалізованих ініціатив (Ю.А. Данилов, Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов та ін.). Освітня система повинна бути зорієнтована на цілі саморозвитку особистості, формування ціннісних орієнтирів. Її основу складає людина, з її неповторністю як постійне джерело стихійності і розвитку. Така спрямованість освіти потребує діалогу, спільного творчого пошуку та інтеграції в світовий освітній простір [10, 290].

Таким чином, динамічність, цілеспрямованість, неврівноваженість, відкритість та нелінійність системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів, її здатність бути як керованою, так і самоорганізуючою, роблять цілком виправданим застосування синергетичного підходу як підґрунтя створення названої системи.

На думку С.М. Ніколаєнко, синергетичний підхід дозволяє уникнути епізодичності та фрагментарності у започаткуванні й проведенні певних інновацій у вищій освіті та підвищенні суспільної відповідальності за якість освіти на всіх її рівнях, оцінюванні діяльності кожної складової системи у форматі «економічність – ефективність – результативність», визначенні сильних та слабких сторін складових [13, 7].

Синергетичний підхід в час зміни освітніх парадигм дозволяє досліджувати особливі стани системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів у сфері їхнього неусталеного стану, здатності до самоорганізації та розглядати точки біфуркації (переламні точки), коли система змінює свій стан під впливом внутрішніх та/або зовнішніх факторів.

Таким чином, у сучасному світі економічна, політична та соціальна ситуації характеризуються надзвичайною мінливістю. Зміни відбуваються настільки швидко, що система професійної підготовки постійно знаходиться в неусталеному стані, особливо це стосується професійної підготовки майбутніх економістів. Зовні ринок праці потребує нових спеціальностей, кваліфікацій; роботодавці вимагають швидкої адаптації; всередині – ті, хто навчається, прагнуть більшої свободи у виборі форм і засобів навчання, творчості, вимагають від викладачів найновіших знань та засобів їхнього вдосконалення. Їх не влаштовує непродуктивне та автоматичне засвоєння інформації. Разом зовнішні та внутрішні фактори викликають неусталеність системи професійної підготовки фахівців галузі економіки та фінансів.

Синергетичний підхід, де в теорії самоорганізації ключовими поняттями стають «хаос» та «порядок» (І. Пригожин, Г. Хакен), дозволить створити аналітичну схему, спрямовану на пошук закономірностей, що будуть задавати гармонію освітньої дійсності, яка невловимо змінюється, а отже, може виступати підґрунтям створення системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. *Подальші розвідки* вбачаємо у формулюванні принципів побудови системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лутай В. Про розроблення концептуальних засад філософії сучасної освіти України // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 13-17.
 2. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основание синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. – СПб.: Алтейя, 2002.
 3. Горбунова Л.С. Мислення в інтеграційній культурі: імперативи та можливості освіти // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 65. – Ч. 1. – 411 с. – С. 246-252.
 4. Дахин А.Н. Игры детские + мысли взрослые = педагогика серьёзная. – Режим доступа: <http://www.npstoik.ru/vio/inside.php>. – Заголовок з екрану.
 5. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность образование, самообразование, профессия. – МН.: «Хэлтон», 1998. – 399 с.
 6. Курлянд З.Н. Основні підходи до формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів // Виховання і культура. – 2007. – № 3-4 (13-14). – С. 5-8.
 7. Аверіна О.І. Мінливість соціальних систем як результат виклику соціокультурної інтеграції // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П. Бех. – Вип. 65. – Ч. 1. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 411 с. – С. 111-119.
 8. Семенов О.М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): Дис... доктора пед. наук: 13.00.04. – К., 2006. – 560 с.
 9. Макова Е., Трофименко Т., Ершова-Бабенко И. Проблема методологии исследования информации – обязательного компонента процесса обучения с позиций синергетики // Социальные технологии. – Одесса, 2002. – Вып. 19. – С. 20-26.
 10. Буданов В.Г. Трансдисциплинарное образование, технологии и принципы синергетики // Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 356 с.
 11. Зайцев В.В., Зимичев А.М. Проблемы развития системы акмеологических наук / Под ред. Н.В. Кузьминой и А.М. Зимачева. – СПб.: Изд. СПАА (Санкт-Петербургской акмеологической академии), 1996. – С. 53-106.
 12. Курлянд З.Н. Становлення позитивної Я-концепції майбутнього вчителя. – Одеса: ПНЦ АПН України – М.П. Черкасов, 2005. – С. 83-107.
- Ніколаєнко С. Рейтингові системи – складові національного моніторингу якості вищої освіти // Вища школа. – 2007. – № 4. – С. 3-14.